

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра приватного та соціального права

«Затверджую»

«16» 06

**Завідувач кафедри
(М.Ю. Кузнецова)
2020 р.**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВБ 1 ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ПРАВА

Галузь знань 08 Право

Спеціальність: 081 “Право”

Факультет: Юридичний

2020 – 2021 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Проблеми природноресурсного права» для підготовки доктора філософії у галузі знань 08 «Право»

Розробник:

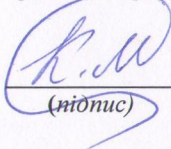
доцент кафедри приватного та соціального права,
доцент, к.ю.н. Стрельник В.В.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри приватного та соціального права

Протокол від «15» червня 2020 року № 15

Завідувач кафедри

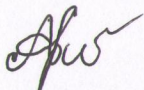
(М. Ю. Кузнецова)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Погоджено:

Гарант освітньої програми

(І.В.Арістова)

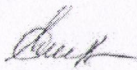
Зав. відділу аспірантури та докторантури

(І.В. Лозинська)

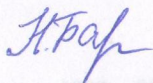
Зав. відділу якості,

ліцензування та акредитації

(І.Д. Скляр)

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації

(Н.М. Бараник)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 04.08 2020 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань: (шифр і назва) – 08 Право	за вибором	
Модулів – 2	Спеціальність: (шифр і назва) – 081 Право	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2021-2022-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання:		Курс	
Загальна кількість годин - 150		2	
		Семестр	
		5	
		Лекції	
		20 год.	
		Практичні, семінарські	
		30 год.	
		Самостійна робота	
		100 год.	
		Індивідуальні завдання:	
		___ год.	
		Вид контролю:	
		іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%): 50/100 – 33%/67%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: забезпечення інтеграції та систематизації на новому освітньо-науковому рівні раніше здобутих аспірантами знань з природоресурсного права, поглиблене вивчення ними фундаментальних засад, найбільш важливих та актуальних їх теоретичних проблем для використання в подальшій науковій роботі, при підготовці дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії з права.

Завдання: сформувати у здобувачів ступеня доктора філософії результати навчання з дисципліни (див. перелік), що забезпечать досягнення ним відповідних програмних результатів навчання після завершення освітньо-наукової програми. Зокрема, формування у аспіранта відповідних фахових компетентностей, теоретико-правової основи для їх майбутніх наукових досліджень навичок та вмій використання систематизованих знань та теоретико-методологічних основ при написанні дисертації; поглиблення знань про загальні закономірності формування сучасного природоресурсного права, його місця серед інших галузей права.

Результати навчання з дисципліни (РНД)

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант буде здатен продемонструвати:

- знання для вирішення практичних завдань, пов'язаних із збереженням природних ресурсів, забезпеченням удосконалення відповідних правових механізмів, зокрема за умов посилення європейської та міжнародної інтеграції України, розвитку ринкових відносин, утвердження рівності різних форм власності на природні ресурси;

- знання для вирішення завдань, пов'язаних із формуванням та здійсненням державної природоресурсної політики, запровадженням ринкових відносин у сферу природокористування;

- уміння визначати перспективи, моделювати й попереджати негативні наслідки для природних ресурсів при їх використанні на засадах ринкової економіки з запровадженням різних механізмів правового забезпечення розв'язання проблем у цій сфері;

- здатність виконувати кваліфіковану аналітичну, організаційну, дослідницьку роботу в галузі природоресурсного права.

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Природоресурсне право: проблеми та перспективи становлення і розвитку у правовій системі України

1.1. Природні ресурси як комплексні об'єкти правового регулювання.

1.2. Проблеми предмету і методів природоресурсного права з позиції його комплексності.

1.3. Принципи природоресурсного права, їх зв'язок і відмінності з принципами суміжних галузей права, проблеми класифікації принципів.

1.4. Теоретичні та практичні питання співвідношення природоресурсного, екологічного та інших суміжних галузей права.

Тема 2. Джерела природоресурсного права

2.1. Дуалістичний характер галузевої належності джерел сучасного природоресурсного права.

2.2. Проблемні питання конституційного підґрунтя природоресурсного права.

2.3. Особливості структури природоресурсного законодавства.

Тема 3. Державна політика природокористування: теоретико-методологічний аспект

3.1. Природокористування як важливий аспект проблеми взаємодії природи та суспільства
3.2. Теоретичні та методологічні підходи до формування державної політики природокористування.

3.3. Система регулювання природоохоронної діяльності.

Тема 4. Право природокористування

4.1. Право природокористування як родова категорія.

4.2. Концептуальні погляди на основні види природокористування та їх співвідношення.

4.3. Теоретичні та практичні аспекти реалізації прав і обов'язків природокористувачів.

4.4. Класифікація підстав виникнення, зміни і припинення права природокористування.

Тема 5. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси

5.1. Визначення та ознаки права власності на природні ресурси, їх відмінність від інших видів речових прав власності.

5.2. Проблема розпорошеності норм, що врегульовують відносини власності на природні ресурси, в нормативно-правових актах різної галузевої належності.

5.3. Обмеження і обтяження права власності на природні ресурси.

5.4. Види захисту права власності на природні ресурси та їх особливості.

Тема 6. Правові засади державного управління сферою природокористування

6.1. Поняття управління в галузі використання природних ресурсів. Загальна характеристика сучасних суб'єктів державного управління сферою природокористування.

6.2. Сучасні особливості формування системи органів державного управління природокористуванням (позитивні й негативні наслідки).

6.3. Розмежування державного управління, державного контролю і нагляду у сфері природокористування.

6.4. Нормування та стандартизація у сфері використання та охорони природних ресурсів.

6.5. Моніторинг природних ресурсів.

6.6. Державні кадастри природних ресурсів як засоби державного управління природокористуванням.

6.7. Роль Червоної і Зеленої книг України у організації державного нагляду і контролю у сфері природокористування.

Тема 7. Стан сучасного правового регулювання використання земель в Україні

7.1. Правова класифікація видів права землекористування.

7.2. Правові проблеми використання і відтворення ґрунтів

7.3. Основні заходи по збереженню, відновленню та поліпшенню земель сільськогосподарського призначення.

Тема 8. Проблеми правового забезпечення використання й охорони надр в Україні

8.1. Стан та перспективи розвитку сучасного нормативно-правового забезпечення раціонального використання надр

8.2. Право власності на надра та ресурси надр

Тема 9. Правове регулювання використання ресурсів тваринного та рослинного світу .

9.1.Тваринний та рослинний світ як об'єкти використання.

9.2.Правове регулювання полювання, рибальства та мисливського господарства.

9.3.Правове регулювання права природокористування ресурсами рослинного світу.

1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	Усьо-го	у тому числі					уь-ого	у тому числі				
		л	сем	ла б	інд	с.р.		л	п	ла б	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1.												
Змістовий модуль 1. Загальна частина природоресурсного права												
Тема 1. Природоресурсне право: проблеми та перспективи становлення і розвитку у правовій системі України	14	2	2			10						
Тема 2. Джерела природоресурсного права	18	2	2			14						
Тема 3. Державна політика природокористування: теоретико-методологічний аспект	14	2	2			10						
Тема 4. Право природокористування.	14	2	2			10						
Тема 5. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси	14	2	2			10						
Тема 6. Правові засади державного управління сферою природокористування	26	4	6			16						
Разом за змістовим модулем 1	100	14	16			70						
Модуль 2												
Змістовий модуль 2 Особлива частина природоресурсного права												
Тема 7. Стан сучасного правового регулювання використання земель в Україні	18	2	6			10						
Тема 8.	16	2	4			10						

Проблеми правового забезпечення використання й охорони надр в Україні												
Тема 9. Правове регулювання використання ресурсів тваринного та рослинного світу .	16	2	4			10						
Разом за змістовим модулем 2	50	6	14			30						
Усього годин з курсу за семестр	150	20	30			100						

5. Теми та план лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Природоресурсне право: проблеми та перспективи становлення і розвитку у правовій системі України</p> <p>1.1. Природні ресурси як комплексні об'єкти правового регулювання.</p> <p>1.2. Проблеми предмету і методів природоресурсного права з позиції його комплексності.</p> <p>1.3. Принципи природоресурсного права, їх зв'язок і відмінності з принципами суміжних галузей права, проблеми класифікації принципів.</p> <p>1.4. Теоретичні та практичні питання співвідношення природоресурсного, екологічного та інших суміжних галузей права.</p>	2
2	<p>Тема 2. Джерела природоресурсного права</p> <p>2.1. Дуалістичний характер галузевої належності джерел сучасного природоресурсного права.</p> <p>2.2. Проблемні питання конституційного підґрунтя природоресурсного права.</p> <p>2.3. Особливості структури природоресурсного законодавства.</p>	2
3	<p>Тема 3. Державна політика природокористування: теоретико-методологічний аспект</p> <p>3.1. Природокористування як важливий аспект проблеми взаємодії природи та суспільства</p> <p>3.2. Теоретичні та методологічні підходи до формування державної політики природокористування.</p> <p>3.3. Система регулювання природоохоронної діяльності.</p>	2
4	<p>Тема 4. Право природокористування</p> <p>4.1. Право природокористування як родова категорія.</p> <p>4.2. Концептуальні погляди на основні види природокористування та їх співвідношення.</p> <p>4.3. Теоретичні та практичні аспекти реалізації прав і обов'язків природокористувачів.</p> <p>4.4. Класифікація підстав виникнення, зміни і припинення права природокористування.</p>	2
5	<p>Тема 5. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси</p> <p>5.1. Визначення та ознаки права власності на природні ресурси, їх відмінність від інших видів речових прав власності.</p>	2

	<p>5.2. Проблема розпорошеності норм, що врегульовують відносини власності на природні ресурси, в нормативно-правових актах різної галузевої належності.</p> <p>5.3. Обмеження і обтяження права власності на природні ресурси.</p> <p>5.4. Види захисту права власності на природні ресурси та їх особливості.</p>	
6	<p>Тема 6. Правові засади державного управління сферою природокористування</p> <p>6.1. Поняття управління в галузі використання природних ресурсів. Загальна характеристика сучасних суб'єктів державного управління сферою природокористування.</p> <p>6.2. Сучасні особливості формування системи органів державного управління природокористуванням (позитивні й негативні наслідки).</p> <p>6.3. Розмежування державного управління, державного контролю і нагляду у сфері природокористування.</p> <p>6.4. Нормування та стандартизація у сфері використання та охорони природних ресурсів.</p> <p>6.5. Моніторинг природних ресурсів.</p> <p>6.6. Державні кадастри природних ресурсів як засоби державного управління природокористуванням.</p> <p>6.7. Роль Червоної і Зеленої книг України у організації державного нагляду і контролю у сфері природокористування.</p>	4
7	<p>Тема 7. Стан сучасного правового регулювання землекористування в Україні</p> <p>7.1. Правова класифікація видів права землекористування.</p> <p>7.2. Правові проблеми використання і відтворення ґрунтів</p> <p>7.3. Основні заходи по збереженню, відновленню та поліпшенню земель сільськогосподарського призначення.</p>	2
8	<p>Тема 8. Проблеми правового забезпечення використання й охорони надр в Україні</p> <p>8.1. Стан та перспективи розвитку сучасного нормативно-правового забезпечення раціонального використання надр</p> <p>8.2. Право власності на надра та ресурси надр</p>	2
9	<p>Тема 9. Правове регулювання використання ресурсів тваринного та рослинного світу .</p> <p>9.1. Тваринний та рослинний світ як об'єкти використання.</p> <p>9.2. Правове регулювання полювання, рибальства та мисливського господарства.</p> <p>9.3. Правове регулювання права природокористування ресурсами рослинного світу.</p>	2
	Разом	20

6. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кільк. годин
1	Тема 1. Природоресурсне право: проблеми та перспективи становлення і розвитку у правовій системі України	2
2	Тема 2. Джерела природоресурсного права	2
3	Тема 3. Державна політика природокористування: теоретико-методологічний аспект	2
4	Тема 4. Право природокористування	2
5	Тема 5. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси	2

6	Тема 6. Правові засади державного управління сферою природокористування	6
7	Тема 7. Стан сучасного правового регулювання використання земель в Україні	6
8	Тема 8. Проблеми правового забезпечення використання й охорони надр в Україні	4
9	Тема 9. Правове регулювання використання ресурсів тваринного та рослинного світу.	4
	Разом	30

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кільк. годин
1	Тема 1. Природоресурсне право: проблеми та перспективи становлення і розвитку у правовій системі України Питання для опрацювання: 1. Система природоресурсного права. 2. Галузева належність природоресурсних відносин.	10
2	Тема 2. Джерела природоресурсного права Питання для опрацювання: 1. Дайте визначення джерела і форми природоресурсного права. 2. Розкрийте дуалізм джерел сучасного природоресурсного права. 3. Розкрийте Ваше особисте ставлення до плюралістичного підходу у визначенні складу джерел сучасного природоресурсного права. 4. У чому полягають особливості конституційних засад природоресурсного права? 5. Наведіть особливості структури природоресурсного законодавства. 6. Обґрунтуйте відповідь на питання: чи існує локальний рівень правового регулювання природоресурсних відносин? 7. Розмежуйте звичаї та традиції як джерела природоресурсного права. 8. Оцініть можливість природних прав бути джерелом природоресурсного права. 9. Чи зберігся досі вплив релігійних норм на сучасне природоресурсне право? 10. Наведіть конкретні приклади рецепції релігійних норм на сучасне природоресурсне право.	14
3	Тема 3. Державна політика природокористування: теоретико-методологічний аспект Питання для опрацювання: Сформулюйте і висловіть власне ставлення до заходів щодо реформування системи центральних державних органів у сфері природоресурсних відносин, запропонованих постановою Кабінету Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 р. № 442.	10
4	Тема 4. Право природокористування Питання для опрацювання: 1. Концептуальні погляди на юридичну природу природокористування та співвідношення різних його видів. 2. Теоретичні та практичні аспекти реалізації прав і обов'язків природокористувачів.	10
5	Тема 5. Право власності на природні об'єкти та їх ресурси Питання для опрацювання: 1. Особливості права власності на природні ресурси. 2. Теоретичні моделі правового регулювання відносин власності на природні	10

	ресурси. 3. Доктринальні підходи до розрізнення (ототожнення) обмежень і обтяжень прав на природні ресурси. 4. Особливості захисту права власності на природні ресурси.	
6	Тема 6. Правові засади державного управління сферою природокористування Питання для опрацювання: 1. Правовий статус суб'єктів державного управління сферою природокористування. 2. Система органів державного управління природокористуванням. 3. Засоби забезпечення державного управління сферою природокористування.	16
7	Тема 7. Стан сучасного правового регулювання використання земель в Україні Питання для опрацювання 1. За якими ознаками розрізняються форми державної, комунальної та приватної власності на землю? 2. Наведіть законодавчі підстави існування спільної власності на землю. 3. Чи можливе застосування власником певної земельної ділянки самозахисту своїх прав, якщо так, то в якій формі? 4. У чому полягає зміст та особливості віндикації при захисті прав власників земельних ділянок? 5. Які, на Вашу думку, існують особливості застосування негативного позову при захисті прав власників земельних ділянок? 6. Наведіть особливості визнання права власності на земельну ділянку та чинники, що перешкоджають цьому. 7. Чим відрізняються обмеження і обтяження права власності на землю.	10
8	Тема 8. Проблеми правового забезпечення використання й охорони надр в Україні Питання для опрацювання 1. Виокремити проблеми правового регулювання надрокористування в Україні 2. Провести аналіз стану платності надрокористування в Україні	10
9	Тема 9. Правове регулювання використання ресурсів тваринного та рослинного світу. Питання для опрацювання 1. Розкрийте роль Червоної і Зеленої книг України у організації державного нагляду і контролю у сфері природокористування? 2. Чи виконують Червона і Зелена книги України своє призначення?	10
	Разом	100

8. Методи навчання

1. Методи навчання за джерелом знань:

- 1.1. **Словесні:** розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція
- 1.2. **Наочні:** демонстрація, ілюстрація.
- 1.3. **Практичні:** практична робота.

2. Методи навчання за характером логіки пізнання.

- метод порівняльного правознавства (компаративний метод) - полягає у вивченні та використанні правового регулювання схожих правовідносин у різних правопорядках та правових системах з урахуванням не лише юридичного змісту того чи іншого правового

інституту, а й причини його появи в конкретній національній правовій системі та форми історичного розвитку. Це дозволяє визначити універсальні та специфічні закономірності розвитку цивільно-правових явищ;

- метод комплексного аналізу - ґрунтується на одночасному використанні для вирішення конкретного завдання наукового інструментарію, що використовується декількома різними науками, наприклад, юриспруденції та економіки;
- метод системного аналізу - ґрунтується на розгляді конкретного явища як певної системи, в якій складові частини (елементи) функціонують з певною метою. Сутність полягає у виявленні елементів та взаємозв'язків між ними з метою подальшого аналізу їх взаємодії;
- метод конкретних соціологічних досліджень - полягає у використанні аналізу статистичних даних, у тому числі й даних судової, правозахисної та правозастосовчої статистики, методу експертних оцінок тощо;
- історичний метод - ґрунтується на вивченні історії становлення та розвитку того чи іншого правового інституту, поняття, категорії тощо.

3. Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів.

- 3.1. *Проблемний* (чи проблемно-інформаційний)
- 3.2. *Частково-пошуковий (евристичний)*
- 3.3. *Репродуктивний*
- 3.4. *Пояснювально-демонстративний*

4. Активні методи навчання - використання технічних засобів навчання, диспути, ділові та рольові ігри, використання проблемних ситуацій, імітаційні методи навчання (побудовані на імітації майбутньої професійної діяльності), використання навчальних та контролюючих тестів, використання опорних конспектів лекцій.

5. Інтерактивні технології навчання - використання мультимедійних технологій, case-study (метод аналізу конкретних ситуацій), діалогове навчання, співробітництво студентів (кооперація).

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
  - рівень знань, продемонстрований на семінарських заняттях;
  - активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
  - експрес-контроль під час аудиторних занять;
  - самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
  - написання доповідей;
  - результати тестування;
  - письмові завдання при проведенні контрольних робіт;
  - практичні ситуації.
4. Пряме врахування у підсумковій оцінці виконання студентом певного індивідуального завдання :
  - навчально-дослідна робота;
  - навчально-практичне дослідження із презентацією результатів тощо.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота										Разом за модулі та СРС	Атестація	Підсумковий контроль	Сума
Модуль 1 – 20 балів					Модуль 2 - 20 балів								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	55 (40+15)	15	30	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4				

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D		
60-68	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Навчально - методичний комплекс з дисципліни «Проблеми природо ресурсного права» на платформі Moodle. URL: <https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=4394#section>

12. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. Дата оновлення: 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 30: офіц. текст. Київ : КМ. С.141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. Дата оновлення: 14.11.2020. Відомості Верховної Ради Української (ВВР). Додаток до № 51. С. 1122.
3. Лісовий кодекс України: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3852-ХІІ. Дата оновлення: 03.07.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 21. С.170.
4. Кодекс України про надра: Закон України від 27 липня 1994 р. № 132/94-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 36. С. 340.
5. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 24. С. 189.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 14.11.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 25–26. Ст. 31.
7. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 3–4. С. 27.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 40–44. С. 356.
9. Господарський Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 18, № 19–20, № 21–22. С. 144.
10. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 07.11.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 13–14, № 15–16, № 17. С. 112.
11. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27 лютого 1991 р. № 791а-XII. Дата оновлення: 04.06.2016. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). № 16. С. 198.
12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 41. С. 546.
13. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 р. № 2456- XII. Дата оновлення: 03.07.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 34. С. 502.
14. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. Дата оновлення: 16.07.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 48. С. 650.
15. Про основи містобудування: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2780-XII. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 52. С. 683.
16. Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування: Закон України від 14 жовтня 1994 р. № 208/94-ВР. Дата оновлення: 10.06.2017. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 46. С. 411.
17. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 8 лютого 1995 р. № 39/95-ВР. Дата оновлення: 03.07.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 12. С. 81.
18. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. № 86/95-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 14. С. 91.
19. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16 травня 1995 р. № 162/95-ВР Дата оновлення: 09.12.2012. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 21. С.152.
20. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30 червня 1995 р. № 255/95-ВР Дата оновлення: 07.06.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 27. С. 198.
21. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 47. С. 56.
22. Про участь України в Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів: Закон України від 20 29 жовтня 1996 р. № 437. Дата оновлення: Офіційний вісник України. № 30. С. 1065.
23. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР Дата оновлення: 23.07.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 24. С. 170.
24. Про ратифікацію Угоди про проведення узгодженої політики в галузі транзиту нафти і нафтопродуктів магістральними трубопроводами: Закон України від 11 червня 1997 р. № 329 Дата оновлення: 12.06.1999. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 31. С.197.
25. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. № 183/98-ВР Дата оновлення: 11.01.2019. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 35. С.237.
26. Про відходи: Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98-ВР Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 36–37. С. 242.
27. Про загальні засади подальшої експлуатації і зняття з експлуатації Чорнобильської АЕС та перетворення зруйнованого четвертого енергоблока цієї АЕС на екологічно безпечну систему: Закон України від 11 грудня 1998 р. № 309-XIV. Дата оновлення: 01.01.2015. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 4. С. 33.

28. Про гідрометеорологічну діяльність: Закон України від 18 лютого 1999 р. № 443- XIV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 16. С. 95.
29. Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець»: Закон України від 18 березня 1999 р. № 514-ХІV. Дата оновлення: 17.02.2006. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 18. С. 139.
30. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-ХІV Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 20–21. С. 190.
31. Про рослинний світ: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 591-ХІV Дата оновлення: 07.06.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 22–23. С.198.
32. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 р. № 687-ХІV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 31. С. 246.
33. Про меліорацію земель: Закон України від 14 січня 2000 р. № 1389-ХІV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 11. С. 90.
34. Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону: Закон України від 10 лютого 2000 р. № 1436-ІІІ. Дата оновлення: 21.11.2019. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 13. С. 99.
35. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22 лютого 2000 р. № 1478-ІІІ. Дата оновлення: 10.03.2017. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 18. С. 132.
36. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VІІІ. Дата оновлення: 25.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 23. С. 158.
37. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8 червня 2000 р. № 1805-ІІІ. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 39. С. 333.
38. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки: Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1989-ІІІ. Дата оновлення: 10.06.2012. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 47. С. 405.
39. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2026-ІІІ. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 50. С. 435.
40. Про затвердження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів: Закон України від 22 березня 2001 р. № 2333-ІІІ. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 28. С. 135.
41. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 21 червня 2001 р. № 2556- ІІІ Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 48. С. 252.
42. Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 р. № 2894-ІІІ. Дата оновлення: 07.06.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 14. С. 97.
43. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2918-ІІІ Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 16. С.112.
44. Про Червону книгу України: Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3055-ІІІ. Дата оновлення: 18.12.2017. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 30. С. 201. 21
45. Про Генеральну схему планування території України: Закон України від 7 лютого 2002 р. № 3059-ІІІ. Дата оновлення: 18.11.2012. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 30. С. 204.
46. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 р. № 486-ІV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 15. С. 107.
47. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-ІV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 39. С. 349.
48. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 963-ІV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 39. С. 350.
49. Про ратифікацію Протоколу про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1066-ІV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 5. С. 30.

50. Про екологічну мережу України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV. Дата оновлення: 19.04.2018. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 45. С. 502.
51. Про карантин рослин: Закону України від 19 січня 2006 р. № 674-IV. Дата оновлення: 13.02.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 28. С. 212.
52. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 р. № 3447-IV. Дата оновлення: 13.02.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 27. С. 230.
53. Про хімічні джерела струму: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3503-IV. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 33. С. 279.
54. Про ветеринарну медицину: Закон України від 16 листопада 2006 р. № 361-V. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 5–6. Ст. 53. 55.
55. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V. Дата оновлення: 25.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 29. С. 389.
56. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 р. № 1103-V. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 35. С. 484.
57. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу: Закон України від 21 січня 2010 р. № 1827-VI . Дата оновлення: 24.06.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 10. С. 108.
58. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 р. № 3038-VI. Дата оновлення: 16.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 34. С. 343.
59. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. Дата оновлення: 24.10.2020. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 38. С. 385.
60. Про аквакультуру: Закон України від 18 вересня 2012 р. № 5293-VI. Дата оновлення: 18.12.2017. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 43. С. 616.
61. Про ратифікацію Європейської конвенції про захист домашніх тварин: Закон України від 18 вересня 2013 р. № 578-VII. Дата оновлення: 18.09.2013. Відомості Верховної Ради України (ВВР). № 20–21. С. 734.
62. Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин: Указ Президента України від 23 травня 2005 р. № 837. Урядовий кур'єр. № 105.
63. Про затвердження Положення про Державне агентство України з управління зоною відчуження: Указ Президента України від 6 квітня 2011 р. № 393. Дата оновлення: 22.07.2020. Офіційний вісник України. № 29. С. 1230.
64. Про Положення про Державне агентство водних ресурсів: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 453. Дата оновлення: 03.10.2020. Офіційний вісник України. № 29. С. 1259.
65. Про затвердження Положення про Державне агентство рибного господарства України: Постанова Кабінету міністрів України від 3 вересня 2015. 895-2015-п. Дата оновлення: 03.10.2020. Київ. № 895.
66. Про затвердження Методики визначення вартості запасів і ресурсів корисних копалин родовища або ділянки надр, що надаються у користування: постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1117. Офіційний вісник України. № 34. С. 2279.
67. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами: постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615ю Дата оновлення: 17.09.2020. Офіційний вісник України. № 45. С. 1832.
68. Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання): постанова Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2012 р. № 1030. Дата оновлення: 10.10. 2018. Офіційний вісник України. № 85.С. 3466.

69. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-УШ // Уряд. кур`єр. – 2019. – 6 квіт. – С. 8-10.
70. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315.

Судова практика

1. Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 7. Дата оновлення: 19.03.2010. Вісник Верховного суду України. № 6. С. 22.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) від 22 вересня 2005 р. № 5- рп/2005. Офіційний вісник України. № 39. С. 2490.
3. Про деякі питання практики розгляду справ у спорах, що виникають із земельних відносин: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17 травня 2011 р. v0006600-11. Дата оновлення: 10.07.2014. Вісник господарського судочинства. № 3. С. 6.
4. Земельні ділянки: Законодавство. Роз'яснення. Судова практика. Бюлетень законодавства і юридичною практики. № 12. 416 с.

Навчальна та навчально-методична література:

1. Екологічне право України. Особлива частина: навчальний посібник / за ред. О.М. Шуміло. ЦУЛ, 2017. 432 с.
2. Природноресурсове право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Каракаша І.І., Харитонової Т.Є. Одеса: Гельветика, 2018. 565 с.
4. Екологічне право : підручник / за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2019. 552 с.
5. Екологічне право України : навч. посіб. / за ред. проф. І.І. Каракаша, д.ю.н. Т.Є. Харитонової, к.ю.н. А.І. Черемної. Одеса: Гельветика, 2018. 408 с.
6. Екологічне право України: підруч. / за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2018. 552 с.
7. Шемшученко Ю. Оцінка впливу на довкілля як інструмент охорони екологічних прав людини / Ю. Шемшученко, Н. Малишева, Т. Третяк // Юрид. вісн. України. 2018. №40. С. 12-13.11.
8. Науково-практичний коментар до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» / Н. Р. Малишева, М.І. Єрофеев. Харків: Право, 2017. 416 с.
9. Харитонova Т. Є. Право землекористування та його основні види. Земельне право України : навч. посіб. І. І. Каракаш, В. Д. Сидор, Т. Є. Харитонova та ін. ; за ред. І. І. Каракаша та Т. Є. Харитоновой. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Одеса : Юрид. л-ра, 2017.

Спеціальна література:

1. А.П. Гетьман, А.К. Соколова, Г.В. Анісімова. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія. / за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2014. 784 с.
2. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні: колективна монографія / відп. ред.: Т.Є. Харитонova, І.І. Каракаш. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 722 с.
3. Гавриш Н. С. Використання, відтворення та охорона ґрунтів в Україні: теоретико-правові аспекти : монографія. Одеса : Юрид. л-ра, 2016. 398 с.
4. Галаган Т. І. Стратегія еколого-економічної оцінки рекультивациі порушених земель і деякі нормативи витрат на її проведення. Рациональне використання ґрунтових ресурсів і відтворення родючості ґрунтів: організаційно-економічні, екологічні й нормативно-правові аспекти: кол. моногр. / за ред. С. А. Балюка, А. В. Кучера. Харків : Смугаста типографія, 2015. 432 с
5. Гетьман А.П. Правовые проблемы экологической политики Европейского Союза и Украины: монография. Харьков: Право, 2014. 280 с.

6. Заверюха М. М. Правове регулювання використання та охорони лісів в Україні : монографія Одеса : Юридична література, 2018. 224 с.
7. Краснова М. В. Екологічне управління: науково-методологічні та правові питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2016. Вип. 2 (103). С. 9-14
8. Медведєв В. В., Пліско І. В. Цінні, деградовані і малопродуктивні ґрунти України: заходи з охорони і підвищення родючості. Харків : ТОВ «Смуґаста типографія», 2015. 144 с.
9. Патлачук О. В. Особливості юридичної техніки природоохоронного законодавства України: монографія. Фенікс, 2019. 324с.
10. Туліна Е.Є. Правові засади використання рослинного світу : монографія / Е. Є. Туліна. – Харків : Право, 2017. – 216 с.
11. Харитонова Т. Є. Здійснення прав на чужі земельні ділянки в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Одеса.: Юрид. л-ра, 2016. 424 с.
12. Getman A. P. Climate Protection Laws: European Reality and Ukrainian Prospects / A. P. Getman V. I., Ye. A. Getman, V. I. Lozo // Environmental Policy and Law. – Amsterdam : IOS Press, 2019. – Vol. 49, is. 2-3. – P. 190–195. URL: <https://search.proquest.com/docview/2291993730?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
13. T Churilova, V Strelnyk, N Hres Environmental Audit of Subsurface Use /- Environmental Policy and Law, 2018 URL:<https://search.proquest.com/openview/683fb0132d37f7951ac356eb92c05791/1?pq-origsite=gscholar&cbl=33885>
14. V Strelnyk, T Churilova, N Hres, T Myronenko Legal Support of Industrial Accident Prevention / J. Advanced Res. L. & Econ., 2019 URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/jarle10&div=247&id=&page=>

Дисертації й автореферати:

1. Гавриш Н. С. Правовий режим ґрунтів в Україні: дис. ... доктр. юрид. наук. Одеса, 2018. 420с.
2. Коваленко Ю. В. Правове регулювання екологічної безпеки теплових електростанцій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. КНУ ім Шевченка. Київ, 2018. 216 с.
3. Костенко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2015. 19 с.
4. Кузьменко Н. О. Рішення органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук Київ, 2018. 19 с.
5. Наконечний А. Б. Примусове відчуження земельних ділянок за законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2016. 24 с.
6. Соколова А.К. Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України: дис. ... докт. юрид. наук. Національний ун-т «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». 2013. 382 с.
7. Соколова А.К. Теоретичні засади становлення та розвитку флористичного права України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013. 37 с.
8. Стрельник В.В. Правові питання здійснення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр : автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Національний юридичний університет України ім. Ярослава Мудрого . Харків, 2017.16 с.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України.
2. <http://portal.rada.gov.ua> - Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
3. <http://www.urist.in.ua> - Первый украинский юридический форум.

4. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».